

رسانه‌های کمک آموزشی و ارتقای آموزش زمین‌شناسی

با نگاه ویژه به مجله رشد آموزش زمین‌شناسی

مریم عابدینی

دبیر آموزش و پرورش منطقه ۵ تهران

چکیده

تحولات و نوآوری‌های نوین در آموزش و تأکید بر یادگیری مهارت‌ها و کاربرد دانش، استفاده از ابزار، وسایل و فناوری‌ها در آموزش را هر چه بیشتر ضروری ساخته است.

با ارائه نظریه‌های جدید یادگیری و تأکید آن‌ها بر نیازهای یادگیرندگان، ارتباط آموزش با زندگی واقعی یادگیرنده و ایجاد شرایط واقعی برای یادگیری و توجه به رویکرد نظام‌مند در آموزش، اهمیت ویژه‌ای پیدا کرد.

این امر باعث پیدایش نگاهی جدید و جامع نسبت به ابزارها و وسایل آموزشی شده و در نتیجه، ایده «بسته آموزشی» را مطرح کرده که شامل مجموعه منابع، مواد و ابزارهای آموزش هماهنگ برای نیل به هدف آموزشی خاص و سازمان یافته است.

در نظام آموزش رسمی کشور، علاوه بر کتاب درسی، وجود ابزار و منابع تکمیلی، همچون مجلات آموزشی، نرم‌افزارهای آموزشی، شبکه ملی رشد و... ضروری است. مجلات رشد می‌توانند در نقشه کلان آموزشی به عنوان جزئی مهم در تکمیل برنامه درسی به شکل‌های تسهیلی، تعمیقی و توسعه‌ای، نقش آفرینی کنند.

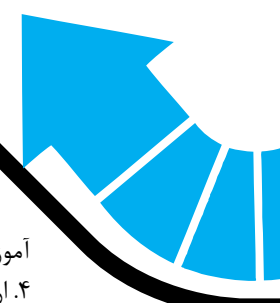
در این نوشتار پس از معرفی اجمالی مجلات رشد، بیشتر به توصیف آماری عناوین و نویسندگان در دهه اخیر (۱۳۸۱-۱۳۹۱) مجله رشد آموزش زمین‌شناسی، پس از یک دوره توقف و راه‌اندازی مجدد آن می‌پردازیم؛ زیرا پرداختن به محتوای مقالات در این مجال نمی‌گنجد.

کلیدواژه‌ها: بسته آموزشی، مجلات رشد، رشد آموزش زمین‌شناسی، آمار توصیفی، تحلیل و ارزیابی

به مدت کوتاهی بنا به ضرورت و تحول در ارزش‌های تربیتی و لزوم بازنگری در آن، دچار وقفه شد تا سال ۱۳۶۰ که اولین سری آن با عنوان «مجلات رشد» منتشر شد. هم‌اکنون مجلات رشد را با ۳۰ عنوان و در شمارگانی حدود ۳۶ میلیون نسخه در سال منتشر می‌شوند. اهداف انتشار مجلات رشد عبارت‌اند از:

۱. ایفای نقش بخشی از سیر آموزشی و تکمیل برنامه درسی؛

سابقه تولید و انتشار مجلات رشد به سال‌های دهه ۴۰ می‌رسد؛ زمانی که مرکز تهیه خواندنی‌های نوسودان در آموزش و پرورش با همکاری مؤسسه فرانکلین تأسیس شد و مجلات پیک دانش آموز از سال ۱۳۴۲، پیک نوآموز از سال ۱۳۴۶، پیک کودک از سال ۱۳۴۸، پیک نوجوان از سال ۱۳۴۹ و پیک جوان از سال ۱۳۵۰، یکی پس از دیگری منتشر شدند. پس از انقلاب اسلامی، انتشار این مجلات،

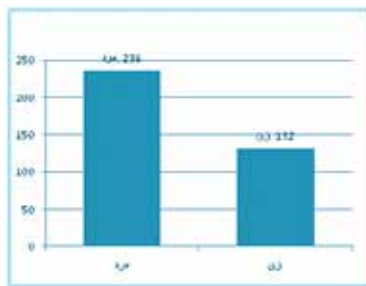

حتی بخش‌های دورافتاده می‌روند و به بحث، درس، استاد، کتاب، کتابخانه، کتاب‌فروشی، اینترنت و... دسترسی ندارند. تنها کتابی که ناچار در دست آن‌هاست اغلب همان کتاب درسی است. کتاب درسی هم در طی پنج سال با یک دهه دچار تغییرات کلی و جزئی می‌شود، بی‌آنکه آنان اطلاعاتی از تغییرات و دلیل آن داشته باشند. گاهی بخش‌نامه‌ای که پس از گذراندن مراحل اداری به دفتر مدرسه می‌رسد، دیر به دست معلمان خواهد رسید. کلاس‌های ضمن خدمت نیز اگر تشکیل شوند کافی نیستند و همچون باران بهاری کوتاه و تند می‌بارند و زود می‌ایستند و دوباره گرمای سخت و تشنگی آغاز می‌شود. این صدها هزار معلمی که برای سربلندی و نجات جامعه خود از جهل نادانی در روستاهای مهجور و شهرهای دور میهن خود خدمت می‌کنند، محتاج جویبار جاری همیشگی هستند که آب زلال سرچشمه‌های علم و تجربه را آهسته و پیوسته در دسترس آنان قرار دهد. در این مقاله به بررسی اجمالی عناوین و مشخصات نویسندگان مجله رشد زمین‌شناسی در دهه اخیر می‌پردازیم تا گزارشی کلی و جامع از آمار توصیفی مجله در اختیار خوانندگان قرار دهیم.

مشخصات پدیدآورندگان مقاله

متغیرهای مورد بررسی در این زمینه شامل جنسیت، وضعیت اشتغال، مرتبه و مدارج علمی و محل اشتغال اند. جدول ۱: توزیع عناوین مقاله‌ها برحسب جنسیت پدیدآورندگان

جنسیت	فراوانی	درصد
مرد	۲۳۶	۶۴
زن	۱۳۲	۳۶
جمع کل	۳۶۸	۱۰۰

▲ توزیع عناوین مقاله‌ها برحسب جنسیت پدیدآورندگان

۲. تقویت

همبستگی

اجتماعی نظام آموزشی و اعتقادی و ایجاد باورها و رفتارهای صحیح در مخاطبان؛

۳. توسعه و تکمیل تفکر

علمی و نقاد و کمک به تحول بنیادین

آموزش و پرورش؛

۴. ارتقای حرفه‌ای معلمان و سواد اطلاعاتی و

ارتباطی آنان با ارائه مطالب کاربردی؛

۵. کمک به تبادل تجربیات آموزشی و تربیتی مربیان و

معلمان و دانشگاهیان و همچنین مدیران و مجریان؛

۶. پرورش استعدادها و نگارشی و توسعه سواد و مهارت

پژوهشی؛

۷. تحقق عدالت آموزشی و ایجاد امکان برای مناطق

محروم؛

۸. امکان بیان نظرات در برنامه‌های اصلاحی و تکمیلی

آموزش و پرورش؛

۹. توسعه کیفی و کمی پژوهش و پژوهشگری.

از بین این مجلات، مجله رشد زمین‌شناسی برای تحقق اهداف ذکر شده در ۷۳ شماره (دوره اول از ابتدا تا سال ۱۳۷۳ تا شماره ۳۳، و دوره دوم از سال ۱۳۸۱ تاکنون) چاپ شده و در اختیار علاقه‌مندان قرار گرفته است. امید است با چاپ این مجله بتوان به اهداف نه‌گانه مذکور دست یافت و قدمی در راه اعتلای کیفیت آموزش بردارد. معلمان نیز از این رهاورد، راهی برای برقراری ارتباط با استادان و همکاران خود و آینه‌ای برای تماشای چهره خویش و دیگران پیدا کرده‌اند.

در این بخش به برخی از دلایل و ضرورت وجود مجله رشد آموزش زمین‌شناسی در جهت ارتقای جایگاه آموزش زمین‌شناسی در ایران می‌پردازیم. دبیران عمدتاً پس از فراغت از تحصیل ارتباط منظم و مستمری با رشته تحصیلی سابق خود که رشته تدریسی فعلی آنان است، ندارند. بسیاری از آنان به حکم وظیفه و شوق خدمت به شهرها و

جنسیت: از ۳۵۹ عنوان مطلب در ۴۰ شماره مجله، ۶۴ درصد مطالب را آقایان و ۳۶ درصد را خانمها نوشته‌اند. به این ترتیب سهم خانمها در ارائه مقاله‌ها کمتر از آقایان بوده است.

جدول ۲: توزیع عناوین مقاله‌ها برحسب وضعیت اشتغال

وضعیت اشتغال	فراوانی	درصد
کارشناسان	۱۱۹	۳۴
دبیران	۹۹	۲۹
استادان دانشگاه	۷۶	۲۲
دانشجویان	۳۶	۱۰
مدرسان دانشگاه فرهنگیان	۱۸	۵
جمع کل	۳۴۸	۱۰۰

جدول ۴: توزیع عناوین مقاله‌ها برحسب محل اشتغال با تحصیل پدیدآورندگان

استان محل اشتغال	فراوانی	درصد
تهران	۲۸۸	۸۰
استان‌های دیگر	۷۲	۲۰
جمع کل	۳۵۹	۱۰۰

توزیع عناوین مقاله‌ها برحسب وضعیت اشتغال

مجلات رشد می‌توانند در نقشه کلان آموزشی به عنوان جزئی مهم در تکمیل برنامه درسی به شکل‌های تسهیلی، تعمیقی و توسعه‌ای، نقش آفرینی کنند

توزیع عناوین مقاله‌ها برحسب محل اشتغال با تحصیل پدیدآورندگان

وضعیت اشتغال: از ۳۵۹ عنوان در ۴۰ شماره مجله، مقام اول را کارشناسان با ۳۴ درصد، مقام دوم را دبیران با ۲۹ درصد، مقام سوم را استادان دانشگاه‌ها با ۲۲ درصد، مقام چهارم را دانشجویان با ۱۰ درصد و مقام آخر را مدرسان دانشگاه فرهنگیان با ۵ درصد مشارکت دارند (کارشناسان اعم از کارشناسان آموزش و پرورش و سازمان زمین‌شناسی اکتشافات معدنی کشورند).

اگر درصد مشارکت مدرسان دانشگاه فرهنگیان (۵) را با دبیران (۲۹) جمع کنیم باز هم ۳۴ درصد می‌شود که تا حد مطلوب، یعنی مشارکت صد در صد فرهنگیان بسیار فاصله دارد.

جدول ۵: توزیع عناوین مقاله‌ها برحسب نوع مقاله یا نوشته

نوع مقاله	فراوانی	درصد
تألیف	۱۸۷	۵۲
گردآوری	۷۰	۱۹
ترجمه	۳۸	۱۱
خبر	۲۱	۶
گزارش	۱۹	۵
گفت‌وگو	۱۳	۴
معرفی کتاب و نرم‌افزار	۱۱	۳
جمع کل	۳۵۹	۱۰۰

جدول ۳: توزیع عناوین مقاله‌ها برحسب مدرک تحصیلی پدیدآورندگان

مدرک تحصیلی	فراوانی	درصد
دکتر	۱۴۶	۴۱
کارشناسی ارشد	۱۱۰	۳۱
کارشناسی	۱۰۱	۲۸
جمع کل	۳۵۷	۱۰۰

توزیع عناوین مقاله‌ها برحسب مدرک تحصیلی پدیدآورندگان

تعداد صفحات: از ۳۵۹ عنوان در ۴۰ شماره مجله، همان طور که می بینید بالاترین رتبه مربوط به مقاله های ۴ صفحه ای، بعد از آن ۲ صفحه ای، سپس ۳ صفحه ای و در نهایت ۵ صفحه ای است. این امر نشان دهنده تنوع عناوین بیشتر و در نتیجه مقالات بیشتر در هر شماره است.

جمع بندی

در این مقاله، عناوین مقالات و دیگر نوشته های ۴۰ شماره از مجله رشد زمین شناسی طی یک دهه (۱۳۹۲-۱۳۸۱) انتشار به طور اجمالی بررسی شده است.

این بررسی نشان می دهد که رشد آموزش زمین شناسی از نظر تعداد مطالب و کثرت نویسندگان مقالات مجله پرباری است. انتشار ۳۶۰ مقاله طی یک دهه بی گمان بیانگر همت دست اندرکاران مجله برای رسیدن به اهداف مورد نظر می باشد. جمع بندی بررسی های انجام شده در این مقاله نشان می دهد که:

- سهم خانم ها در ارائه مقاله بسیار کم بوده است.
- سطح تحصیلی بیشتر نویسندگان با توجه به گسترش امکانات و فرصت ها برای ادامه تحصیل معلمان و دبیران، بالا رفته و مدارک، از کارشناسی به سمت کارشناسی ارشد و دکتری تغییر کرده است.
- در سال های اخیر سهم مقاله های منتشر شده از استان های کشور بیشتر شده است.
- حدود ۶۳ درصد از عنوان ها به مقاله های تألیفی و ترجمه ای اختصاص داشته است.

- بیش از ۷۰ درصد مقاله ها در حوزه دانش و آموزش زمین شناسی بوده اند.

- گرایش عنوان های مجله به نوشته های کم حجم بوده است.
- روند انتشار مجله در سال های اخیر منظم شده است.

انتظارات

آیا تاکنون از خود پرسیده اید مجله رشد آموزش زمین شناسی چگونه ماندگار می شود؟

در پاسخ باید گفت آنچه باعث تحقق حداکثری اهداف مجله در رشد و ماندگاری آن می شود، دریافت مقالاتی با رویکرد جدید از جمله آموزش و فناوری از شما دبیران و استادان باتجربه و استقبال همه علاقه مندان به زمین شناسی از مجله است.

دورنمای آینده

اکنون به همت دفتر تکنولوژی و انتشارات کمک آموزشی سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی و همکاری صادقانه دبیران استادان دلسوز و اعضای هیئت تحریریه، مجله رشد به صورت فصلنامه دائمی انتشار می یابد. از همه استادان، دبیران محترم، دانشجویان و دانش آموزان و سایر همکاران انتظار می رود که با مساعدت های علمی خود ما را در این راه یاری کنند.

▲ توزیع عناوین مقاله ها برحسب نوع مقاله یا نوشته

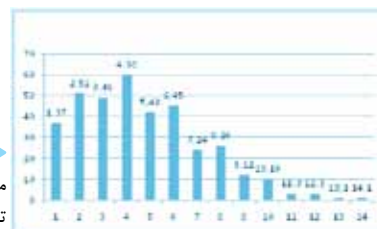
مشخصات مقاله ها

در این قسمت، نوع مقاله ها و تعداد صفحات آن ها مورد بررسی قرار گرفته است (در این آمار از سرمقاله ها به دلیل تکرار در همه شماره های مجله صرف نظر شده است).

از ۳۵۹ عنوان در ۴۰ شماره مجله، تألیف شامل مقاله های دانش افزایی، کاربردی، موضوعات ویژه روز (مخاطرات، زیست محیط و...) یافته های جدید علمی، آموزشی و... در مقام اول قرار گرفته است. بقیه موارد همچون ترجمه، گردآوری، خبر، گزارش، گفت و گو، و معرفی کتاب، به ترتیب و با فاصله زیاد نسبت به تألیف در مقام های بعدی قرار گرفته اند.

جدول ۶: توزیع عناوین مقاله ها برحسب تعداد صفحات

تعداد صفحات	فراوانی	درصد
۱	۳۷	۱۰
۲	۵۱	۱۴
۳	۴۹	۱۳
۴	۶۰	۱۷
۵	۴۲	۱۲
۶	۴۵	۱۲
۷	۲۴	۷
۸	۲۶	۷
۹	۱۲	۳
۱۰	۱۰	۳
۱۱	۳	۱
۱۲	۳	۱
۱۳	۱	۰
۱۴	۱	۰
جمع کل	۳۵۹	۱۰۰

▶ توزیع عناوین مقاله ها برحسب تعداد صفحات

منابع

مجلات رشد زمین شناسی شماره های ۳۴ تا ۳۷.